

Drømmen om en ny utenrikspolitikk

Halvard Leira, NUPI

Hva vil høyresiden med utenrikspolitikken? Gitt muligheten for «blå-blått» flertall i 2013 er det rimelig å spørre hvilken utenrikspolitikk som vil føres av en H-Frp-regjering. Frp har aldri vært i regjeringsposisjon, og Høyre har ikke vært utenrikspolitisk førende i noen regjering etter den kalde krigen, så kursvalget er ikke gitt. Unge intellektuelle på høyresiden ønsker seg bort fra konsensusen i norsk utenrikspolitikk, og argumenterer for en ny utenrikspolitikk basert på et liberalkonservativt grunnlag.

I det følgende vil det bli argumentert, på teoretisk grunnlag og med illustrasjoner fra norsk politisk ordskifte, for at en intellektuelt sammenhengende liberalkonservativ utenrikspolitikk er en vanskelig konstruksjon å se for seg.¹ Videre vil det antydes at de drømmene om alternativ utenrikspolitikk som presenteres fra høyre enten er politisk uønsket av et overveldende flertall av den norske befolkningen eller ligger ganske nært opp til den utenrikspolitiske kursen som allerede følges. *Minerva* etterlyser en liberalkonservativ utenrikspolitikk, men høyresidens generelle argumentasjon peker heller i retning av en forsiktig vektforskyvning innen den brede liberale tradisjonen som har preget norsk utenrikspolitisk tenkning og praksis siden 1890-tallet.

Gangen i argumentet er som følger: Først presenteres liberal og konservativ (realpolitisk) tenkning om utenrikspolitikk, på filosofisk, strategisk og taktisk nivå. Deretter diskuteres kort hvordan disse tradisjonene har hatt nedslag i Norge, og endelig følger en diskusjon av dagens «liberalkonservative» utenrikspolitiske tenkning. Men først en kort avklaring av hva som kan menes med en liberalkonservativ utenrikspolitikk

Det liberalkonservative kan differensieres med hensyn til om vi er opptatt av partier, politikk eller ideologi. Det første alternativet er at en liberalkonservativ utenrikspolitikk er merkelappen man gir til en utenrikspolitikk ført av liberalkonservative partier. En slik definisjon blir imidlertid fort tautologisk og relativt meningsløs, på samme måte som «rød-grønn». Det andre alternativet er at en liberalkonservativ utenrikspolitikk er en hybridpolitikk med noen konservative og noen liberale elementer. For utformingen av en «blå-blå» regjeringsplattform er avveiningen mellom slike elementer helt sentralt, men som vi kommer tilbake til nedenfor har norsk utenrikspolitikk tradisjonelt sett vært nettopp en slik hybrid. Merkelappen «liberalkonservativ» kunne i denne betydningen like gjerne brukes på den sittende regjeringens politikk, og den er ergo lite egnet for å fremme en alternativ politikk. Ønsker man differensiering kan man heller kalle den spesifikke blå-blå blandingen «borgerlig» (Snoen 2011a). Den tredje muligheten er at det liberalkonservative viser til idegrunnlaget, at det finnes et overordnet liberalkonservativt tankegodt som skiller seg fra det tankegodset som ligger til grunn for dagens utenrikspolitikk. Og det er nettopp en forestilling om forskjeller i ideologi som synes å være utgangspunktet for ønskene om en ny utenrikspolitikk for høyresiden (Andresen 2011a).

---

¹ Takk for innspill på tidligere versjon går til Nik Brandal, Dag Einar Thorsen, Iver B. Neumann og Øyvind Eggen, som ikke på noen måte kan lastes for gjenstående feil og mangler.

Utenrikspolitisk filosofi, strategi og taktikk

Når vi skal diskutere tilnærminger til utenrikspolitikk, er det nyttig å skille analytisk mellom filosofi, strategi og taktikk, for å få en viss orden på hva som oppfattes som ideologisk grunnlag og hvilke veier som finnes til målene.² Det er ikke slik at strategi og taktikk flyter sømløst fra filosofi, snarere skiller tredelingen mellom mer og mindre grunnleggende deler av utenrikspolitisk selvbevissthet.

Det finnes klare skiller i utenrikspolitisk grunnfilosofi, men de sammenfaller ikke med skillene vi finne i innenrikspolitikken. liberalisme og konservatisme, som kan gå relativt godt sammen innenriks, står i et motsetningsforhold i utenrikspolitikken. Systematisk tenkning om utenrikspolitikk og internasjonale forhold skiller seg på vesentlige punkter fra tenkning om innenrikspolitikk, ikke minst ved at vi på det internasjonale nivå ikke i like stor grad gjenfinner den økonomiske høyre-venstre aksene. Den sentrale distinksjonen har dermed vært mellom realistisk (eller konservativ) og liberal utenrikspolitisk tenkning.³ Dette er to svært ulike tanketradisjoner, med forskjeller i fremtidssyn, fokus og forklaringsmodeller.

Realismen er en rik, og i Norge ofte misforstått, tanketradisjon, med en rekke forskjellige (til dels innbyrdes motstridende) varianter som det er umulig å yte full rettferdighet her, men noen fellesnevnerer er det likevel mulig å fremheve.⁴ I realistisk utenrikspolitisk filosofi er det et fundamentalt skille mellom innenrikspolitikk og utenrikspolitikk; der fredelig utvikling er mulig innenfor statens grenser, anses det som usannsynlig at verden i stort kan bli et fundamentalt bedre sted. De sentrale aktørene i dette perspektivet er statene, som eksisterer i et selvhjelpssystem og først og fremst er opptatt av overlevelse. Dermed oppfattes innenriks styresett som i beste fall sekundært; en stat, er en stat, er en stat og suverenitet er statens viktigste kjennetegn. En vanlig misforståelse er at realismen forherliger makt og hisser til krig, men langt de fleste realister er tvert imot opptatt av hvordan krig kan forhindres, og maner til forsiktighet.⁵ Usikkerheten i en anarkisk verden tilsier allikevel at man for å sikre freden må forberede seg på muligheten for krig.

Liberal utenrikspolitisk filosofi har for sin del i flere omganger blitt utviklet som reaksjon på realpolitisk tenkning og praksis (jf. Taylor 1957), og er enda mer heterogen enn realistisk filosofi.⁶ I motsetning til realismen, ser liberalismen innenrikspolitikk og utenrikspolitikk som gradforskjellig, ikke vesensforskjellig. Dermed er utvikling mot en bedre verden både mulig og sannsynlig. liberalismen opererer også med en rekke forskjellige aktører, der realismen ser på stater som de sentrale enhetene. liberale teoretikere er opptatt av enkeltindivider, både som handlende agenter og som moralske subjekter, og de mener at folkelig kontroll over utenrikspolitikken vil lede den i fredelig retning. Dermed er også staters styresett og deres oppførsel overfor egen befolkning sentralt – demokratiske stater som respekterer menneskerettigheter er bedre stater enn autoritære stater som begår menneskerettighetsbrudd. Der realismen ser gjentagende konflikt og et system der noen taper når andre vinner, ser

² Dette grepet er inspirert av Wæver (2002).

³ Det var tidligere vanlig å skille mellom idealisme og realisme, men som nyere forskning har vist, bygger denne begrepsbruken på en uholdbar opphavsmyte (De Carvalho, Leira & Hobson 2011, Guilhot 2011). Det er heller ikke noe sammenfall mellom denne dikotomien og det forslitte skillet mellom idealer og interesser. Både realpolitikere og liberalere opererer med så vel idealer som interesser.

⁴ Realismens opphavsmyte trekker linjer tilbake til Tukydid og Machiavelli, mens de paradigmatisk realistiske tekstene er Morgenthau ([1948] 1985) for såkalt klassisk realisme og Walz (1979) for nyrealismen.

⁵ Eksempelvis var det store flertall av akademiske realister i USA uttalte motstandere av krigen i Irak.

⁶ Historiske linjer trekkes gjerne til tenkere som Paine, Kant og Cobden. En god gjennomgang av den første generasjonen med liberal tenkning finnes hos Long & Wilson (1995), mens sentrale nyere tekster fra forskjellige perspektiver er Keohane & Nye (1977), Doyle (1986) og Ikenberry (2001).

liberalismen grunnleggende fellesinteresser og muligheter for at alle kan forbedre sin posisjon. liberalismen har ofte blitt latterliggjort som naivt idealistisk og pasifistisk, men kommer også i mer aggressive varianter. Nykonservatismen, som i utenrikspolitisk filosofisk utgangspunkt åpenbart er liberal, åpner for eksempel for krig som virkemiddel for å få til den demokratiseringen som på sikt skal føre til en bedre verden.

I det akademiske studiet av internasjonal politikk og utenrikspolitikk finnes det en rekke mer eller mindre radikale alternativer til realismen og liberalismen, men for ført utenrikspolitikk har innflytelsen vært begrenset. De revolusjonære regimene i USA, Frankrike og Sovjetunionen ønsket alle i utgangspunktet en mer eller mindre radikal utenrikspolitikk og et «nytt diplomati» (Gilbert 1951), men eksperimentene var kortvarige. Sosialdemokratiet har for sin del ikke hatt noen distinkt egen utenrikspolitikk, men forstås best som en forlengelse og videreutvikling av den liberale tradisjonen, hvor særlig solidaritetstankegangen kom i tillegg til den liberale fremskrittstroen (Long & Wilson 1995, Leira 2004). Sosialdemokratiet har imidlertid vært mer positivt innstilt til staten enn mange liberale, så sosialdemokratisk utenrikspolitikk har også vært tilpasningsdyktig overfor Realpolitiske innsikter.

Denne korte sammenligningen burde vise tydelig at en konsistent liberalkonservativ utenrikspolitikk er vanskelig å formulere på et filosofisk-teoretisk nivå; det er ikke lett å skulle kombinere utviklingsoptimisme med utviklingspessimisme, å fremheve både statssuverenitet og menneskerettigheter/demokrati eller å vektlegge selvhjulpenhet og relative gevinster samtidig som man fremmer samarbeid og absolutte gevinster. Den politiske prosessen, med dens kompromisser og blandete motiver gjør imidlertid at konkret politikk skiller seg fra klare filosofiske grunnlag. Når man skal studere muligheten for en liberalkonservativ hybridpolitikk, er det derfor nyttig å supplere den grunnleggende utenrikspolitiske filosofien med det strategiske og det taktiske nivået; det finnes en rekke forskjellige veier til de overordnede målene.

Der det filosofiske nivået handler om verdenssyn, handler det strategiske nivået om overordnede politiske vurderinger og valg, som for eksempel alliansedeltagelse, medlemskap i organisasjoner og valg av satsningsområder. Realistisk strategi er typisk formet av den filosofiske vektleggingen av usikkerhet og relative gevinster. Allianser består i dette perspektivet bare til den felles fienden er nedkjempet, og internasjonale organisasjoner oppfattes som arenaer for de sterke statene. Men filosofien leder ikke til et enhetlig sett strategier. Noen realister mener for eksempel at stater vil og bør balansere mot en hegemon i det internasjonale systemet, mens andre mener at de vil og bør alliere seg med hegemonen (såkalt «bandwagning»).

På samme måte som realismen har flere alternative og konkurrerende veier til relativ sikkerhet, har liberalismen flere, delvis motstridende, veier til en bedre verden. Felles er imidlertid troen på betydningen av samarbeid. Allianser kan dermed få en egyptingde som gjør at de lever videre også etter å ha utspilt sin opprinnelige rolle, og internasjonale organisasjoner kan være selvstendige aktører. Overordnet finnes det tradisjonelt fire liberale strategier. Den første varianten er opptatt av hvordan demokratier er mer fredelige, i hvert fall seg imellom, enn andre stater. Den andre varianten fremhever frihandelens fredsbringende egenskaper og ideen om staten som passiv i internasjonal politikk. Den tredje varianten ser for seg utvikling mot en verdensstat, men har i mer moderat form lagt vekt på organisasjonsbygging og utvikling av internasjonal lov. Og endelig har en fjerde variant vært opptatt av bytteforholdet mellom rike og fattige stater, og tatt til orde for omfordeling på globalt nivå.

Det er verdt å merke seg at det er fullt mulig å tenke seg at de motstridende utenrikspolitiske filosofiene kan lede til lignende strategier. Bistand kan tjene som eksempel. Mange liberale (men ikke rene frihandelsliberale) vil mene at bistand er en formålstjenlig strategi for å oppnå en bedre verden. På den annen siden kan realister godt forsvare bistand ut fra en nykolonialistisk logikk; bistand kan være effektivt for å etablere patron-klient-relasjoner og å fremme eget lands næringsliv. Norsk USA-tilknytning er et annet godt eksempel. Hvis man forsvarer tette bånd med henvisning til sikkerhetsgarantien dette gir Norge, så er strategien Realpolitisk. Forsvarer man imidlertid tette bånd med historisk og kulturell samhörighet og sammenfallende ideologi og styresett, så er strategien i hovedsak liberal.

Endelig handler det taktiske nivået om konkret politikk, og her plages realismen av sin egen suksess i navngivning og dagligspråknotasjoner – realpolitikk er et honnørord, og alle statsledere ønsker å følge en realistisk politikk, uavhengig av filosofisk grunnsyn. «realisme» ender derfor ofte opp som et tomt retorisk grep, som ofte ikke betyr annet enn at man mener at man selv har funnet den rette avveiningen mellom midler og mål. For eksempel kan man argumentere liberalistisk for at bistand fører til en bedre verden, men også mene at bistanden bør gis smartere og med bedre uttelling for pengene, og kalle dette realpolitikk. Å hevde at det er god realpolitikk for små stater å arbeide for en bedre organisert verden faller i samme kategori, en slik påstand er et uttrykk for at man mener å ha funnet det beste middelet for å oppnå det liberale målet om fred i verden.

Med disse begrepene på plass, er det tid for å gå nærmere inn på tilfellet Norge.

Norsk utenrikspolitisk tradisjon

Utenrikspolitisk tenkning ble gradvis utviklet i løpet av 1800-tallet, og den vanlige situasjonen i europeiske stater var i denne perioden at utenrikspolitikken og diplomatiet var dominert av en monarkisk og aristokratisk realpolitikk. Liberale tilnærminger var typisk sett å finne i opposisjonen. Norge ble her et unntak. På grunn av unionen med Sverige, mangel på egen konservativ elite med utenrikserfaring og den norske nasjonalismens liberalitet og front mot svensk politisk tradisjon og praksis, ble den dominerende tilnærmingen til utenrikspolitikk liberal, eller kanskje riktigere, nasjonal-liberal. Den utenrikspolitiske tenkningen som ble utviklet i årene rundt 1900 var preget av optimistisk fremtidsstro og en visshet om at Norge kunne bidra til å skape en bedre verden, av en tro på fred, folkerett og frihandel (Leira 2004, 2011). Denne liberale optimismen ble båret av den dominerende Venstre-tradisjonen i norsk politikk, og da dette nasjonsbyggingsprosjektet ble avløst som hegemonisk av det sosialdemokratiske (Sørensen 1998), ble utenrikspolitikken videreført og videreutviklet med internasjonal solidaritetstankegang. De siste tiårene har også den kristne nestekjærlighetstradisjonen blitt en mer eksplisitt del av den bredere nasjonal-liberale filosofien. Det liberale har konsekvent vært blandet opp med det nasjonale, norsk utenrikspolitikk har vært preget av tro på at Norge kan spille en rolle internasjonalt, men også en tro på at realisering av norske egeninteresser ikke står i motsetning til det overordnede liberale prosjektet.⁷ Det lille som finnes av meningsmålingsdata om norsk utenrikspolitikk antyder at den liberale grunnholdningen ikke kun er et elitefenomen. Da Hundreårsmarkeringen Norge 1905–2005 ba et representativt utvalg på 4000 personer om å si seg helt eller delvis enig eller uenig i en rekke utsagn, sa 92 % seg helt eller delvis enig i at Norge var ”En rik nasjon som deler sine ressurser med andre gjennom humanitær aktivitet og

---

⁷ Der Lundestad (1985) så en potensiell spenning mellom nasjonalisme og internasjonalisme i norsk utenrikspolitikk vil jeg altså hevde at nasjonal interessehevdelse og internasjonalt «idealistisk» engasjement i norsk sammenheng springer ut av samme nasjonal-liberale rot.

fredsarbeid”. Samtidig var det 36 % som sa seg enig i at Norge var ”En nasjon som ikke gjør nok for utvikling og fred” (Leira 2007: 11). Narud, Hveem og Høyland (2010) måler for sin del ikke underliggende holdninger til utenrikspolitikk, men viser at det på det vi kan kalle strategisk og taktisk nivå hovedsakelig er bred enighet mellom de forskjellige partienes velgere.

Den liberale grunnholdning har også historisk og på elitenivå vært felles på tvers av innenrikspolitiske skillelinjer. Selv hos politikere som gjerne regnes som Realpolitisk orientert, som CJ Hambro, finner vi i mellomkrigstiden en sterk tro på at det nytter med internasjonalt samarbeid og at Norge kan spille en positiv rolle. Utenriksminister Sverre Stray (1985: 25) konkluderte likeledes femti år senere et utsyn over norsk utenrikspolitikk med at «verdens problemer må løses gjennom samarbeid og fellesskap». Det liberale grunnsynet har imidlertid godt latt seg kombinere med det som har blitt vurdert som Realpolitisk strategi, som da utenriksminister Halvdan Koht argumenterte for en forsiktig fredspolitikk i 1937:

Det er gamal norsk politikk slik som han formar seg etter vilkåra i notida. Det er realpolitikk som reknar med dei røynelege faktorane i det mellomfolkelege samfundet [...] bak denne realpolitikken ligg store og høge ideal for landet vårt og for heile det millomfolkelege livet. (St.Tid. 1937:1653).

En parallell logikk, om enn tilpasset andre «vilkår i notida» finner vi også hos de ledende utenrikspolitikerne under den kalde krigen. Halvard Lange (1952: 89) understreket for eksempel at «Norges alt overveiende interesse er fred, og at Norges hele utenrikspolitiske tradisjon entydig gjør det klart at vi har intet annet ønske med vår deltaking i internasjonal politikk enn å yte det bidrag vi kan til at det kan råde fred, fordragelighet og samarbeid statene og folkene imellom». Likeledes, da Knut Frydenlund presenterte sine tanker om norsk utenrikspolitikk, avsluttet han med et ønske om at norsk utenrikspolitikk måtte «bli ledet av de visjoner eller kanskje naive forestillinger som gjør seg gjeldende i det norske folk om en verden hvor retten skal rå og ikke makten, og hvor alle skal ha et ansvar for hverandre» (Frydenlund 1982: 213). Lange og Frydenlund delte den liberale grunnfilosofien, men var samtidig også klare på NATO-medlemskap som en Realpolitisk sikkerhetsstrategi som gjorde det mulig å arbeide for en bedre verden. Dagens regjering skiller seg ikke fra denne hovedlinjen, utenriksminister Støre (2008) vil både «gjøre en forskjell» og sikre norske egeninteresser, som i nordområdene.

Filosofisk har altså norsk utenrikspolitikk vært overveiende nasjonal-liberal, men går vi til det strategiske nivået, finner vi at også Realpolitiske elementer har vært og er tydelig til stede. Å ønske seg en liberalkonservativ utenrikspolitikk kan dermed kanskje sees som et ønske om mer av det samme.

Et liberalkonservativt alternativ?

Når *Minerva* og andre ytrer ønsker om en ny utenrikspolitikk, gis det inntrykk av noe helt annet er nødvendig. Et eksempel på dette ser vi når Erik Lundesgaard (2011) kritiserer «utenriksmafiaen i Ap», og etterlyser en klarere «utenrikspolitikk fra høyre». På samme måte postuleres det på forsiden av *Minerva* #3 2011 at «[F]or lenge har vi ment at Norges oppgave er å skape fred og redde fattige land. Enigheten må utfordres». Endelig antyder Jan Arild Snoen (2011b) at konsensus i utenrikspolitikken betyr at «Arbeiderpartiet styrer utenrikspolitikken uansett hvem som sitter i regjering». Det er allikevel slående hvor lite prinsipielle, eller filosofiske, det store flertall av innspillene er. Politikk utformes oftest på det strategiske og taktiske nivået, men når ønsket om en ny utenrikspolitikk er reist på generelt grunnlag og i lang tid før neste stortingsvalg, så kunne man håpe at noe mer overgripende ble presentert. Det er heller ingen bred konsensus mellom de forskjellige bidragsyterne om

hvordan enigheten skal utfordres, snarere finnes det tre forskjellige visjoner om utenrikspolitikk på den unge høyresiden, med varierende utfordringer for norsk utenrikspolitikk.

Det klartest artikulerte alternativet har blitt presentert av Asle Toje, som har eksplisitt teoretisk bakgrunn i det som kalles nyklassisk realisme, en realisme som for analytiske formål også er opptatt av prosesser på innsiden av staten. Over flere år har Toje kritisert norsk bistandspolitikk langs en rekke dimensjoner, og han har også konsekvent fremhevet betydningen av et sterkt nasjonalt forsvar og kritisert internasjonalt engasjement av en rekke former, inkludert krigen i Libya (Toje 2011a), som kommer i veien for et fokus på de reelle nasjonale interessene. Han har også presist påpekt noen av de sentrale spenningene innen norsk utenrikspolitikk, som mellom ønskene om suverenitetshevdelse i nærområdene og engasjementspolitikkenes innblanding i andre lands saker (Toje 2010). Tojes realisme er relativt konsekvent på filosofisk og strategisk nivå, hans argumenter grunnes gjerne i geopolitikk og en visshet om det internasjonale systemets grunnleggende og uforanderlige anarkiske struktur. Engasjementspolitikken feiler for eksempel fordi den «var i realiteten en småstat som tok på seg kappen til en mellommakt» (Toje 2010: 215).

Helt konsekvent er Toje allikevel ikke. Forestillingen om å etablere en «ny utenrikspolitisk kongstanke» til erstatning for engasjementspolitikken kommer relativt nært den liberale troen på at man kan planlegge seg frem til en bedre utenrikspolitikk, og at det kan finnes et sentralt paradigme som skal følges. Mange klassiske realister var nettopp skeptiske til en slik tro på planlegging og understreket heller utenrikspolitikkenes foranderlighet (jf. Morgenthau 1946). Ønskene om å kutte i antall norske diplomater kan neppe heller gis entydig Realpolitisk begrunnelse (Toje 2012b). Toje (2010, 2011b) mener selv å se en dreining i norsk utenrikspolitikk i Realpolitisk retning, men som antydnet overfor er det nok mer rimelig å se en eventuell omlegging som en rekalkibrering av strategi enn som en endring i filosofi. Det er også verdt å merke seg at de realistene som Toje har invitert til å kommentere Norges posisjon og utenrikspolitikk, Kenneth Waltz, John Mearsheimer (Toje 2012a) og Robert D. Kaplan, alle mener at Norge har lite å frykte, og at man på realistisk grunnlag godt kan fortsette med symbolpolitikk, eller til og med tjene på å styrke den norske meglerrollen. Engasjementspolitikken kan altså tenkes som realistisk, så vel som liberal strategi, og Tojes realistiske alternativ kan dermed tenkes å smelte inn i den nasjonal-liberale hovedstrømmen, i det minste på strategisk nivå. Og kanskje er en konsekvent filosofisk realisme nettopp dårlig Realpolitisk strategi for Norge? Toje (2008) har i hvert fall i termer som EH Carr og Henry Kissinger ville kjent igjen understreket at «Norsk utenrikspolitikk har alltid hatt elementer både av idealisme og realisme» og at «Utfordringen er å finne en balanse mellom disse grunnleggende størrelsene». En norsk gjennomførbar realpolitikk er nødt til å ta hensyn til at Norges befolkning er overveldende liberalt innstilt (jf. Kissinger 1957).

Et mindre tydelig alternativ kan kalles nykonservativt, og finnes som enkeltelementer heller enn som utmeislet posisjon. Som nevnt ovenfor er nykonservatismen grunnleggende liberal, og har innebåret en vilje til å påtvinge stater liberalt styresett og liberale ideer. Stater rangeres også etter grad av liberalitet, med en tanke om at demokratiske stater er mer legitime deltagere i det internasjonale systemet enn ikke-demokratiske stater. Dette argumentet finner vi hos blant annet Siv Jensen og Kristian Norheim, som begge har referert positivt til ideen om en «League of Democracies», og mener at en slik sammenslutning ville ha større legitimitet enn FNs sikkerhetsråd (Jensen 2010, Norheim 2011, jf. også Snoen 2011b, c). Dette argumentet er tvers gjennom liberalt, både i sin vektlegging av at noen stater er likere enn andre, og i troen på at felles demokratisk styresett gjør det mulig og sannsynlig med varig

samarbeid mellom stater. Argumenter om at Norge bør følge USA nesten uansett, oftest hørt i FrP (Magnus 2009), at Irak-krigen var viktig og riktig, og, i mer outrert form, at George W. Bush burde få Nobels fredspris, kan også godt klassifiseres som nykonservative, på samme måte som støtte til intervensjonen i Libya før FN-mandat var gitt.

Felles for mange av de som har drømt om en ny utenrikspolitikk, og dette kan kalles det tredje alternativet, er en selvforståelse hvor realisme og interessehevdelse står sentralt, samtidig som liberale prinsipper legges til grunn. Det beskrives for eksempel at Norge har interesse av «bindende regler som gir forutsigbarhet» (Andresen 2011b: 35), så vel som «sterke allierte og institusjoner på den internasjonale arenaen» (Eriksen Søreide 2011: 41). Forholdet mellom realisme og liberalisme synes imidlertid uklart for mange. For eksempel argumenteres det for at bistanden skal gjøres mer effektiv, og på sikt bli overflødig (Eriksen Søreide 2011: 41, Snoen 2011a: 11), og dette presenteres som god interessepolitikk, innforstått realisme. Her er det imidlertid snakk om realpolitikk på taktisk nivå, om rene effektivitetshensyn; pengene kan brukes smartere. Bistanden som sådan angripes oftest ikke, selv om det ligger ønsker om nedskalering, og det anses som riktig å bruke penger på å fremme utvikling i andre land. Eventuell motstand mot bistand begrunnes med at frihandel er mer effektivt for å fremme utvikling. Den grunnleggende logikken er altså uansett liberal. Likeledes har mange argumentert for at menneskerettighetshensyn må fremmes sterkere i norsk samhandling med andre stater: «Norge skal ha en sterk og prinsipiell stemme for universelle menneskerettigheter i det internasjonale systemet» (Eriksen Søreide i St. tid. 2011-12: 1531). Særlig ble dette fremhevet i etterkant av Nobelprisutdelingen i 2010: «vi skal våge å stå opp for de avgjørelser Nobelkomiteen tar, selv når de medfører konsekvenser» (Norheim 2011). Å prioritere menneskerettigheter i fjerne land fremfor statlig egeninteresse er definitivt ikke realpolitikk. Det samme er tilfelle med den støtten til Israel som mange på høyresiden uttrykker – man skal konstruere svært mange ad hoc hypoteser for å kunne kalle denne støtten Realpolitisk fundert for Norges del.

Hva gjelder interessehevdelsen, ser den ut til å bestå av et litt uklart sammensurium av en frykt for Russland som henger igjen fra den kalde krigen (og dertil tilhørende ønske om styrking av forsvaret), sterkere støtte til norsk næringsliv i utlandet og generelt mer «bang for the buck». Holdningen minner om den klassiske handelsopposisjonen mot norsk utenrikspolitikk i første halvdel av 1900-tallet; staten bruker for mye penger på ting som ikke gagnar landet (dvs. handelsstanden) direkte (Neumann & Leira 2005).

Konklusjon

Før vi runder av den teoretiske diskusjonen er det verdt å ta noen forbehold. For det første vinnes valg sjelden på utenrikspolitikk, selv om de kan tapes på det. Det er derfor ikke gitt at en eventuell blå-blå regjering vil prioritere å reformere utenrikspolitikken. For det andre er det ikke gitt at de personene som er sitert her vil ha noen umiddelbar innflytelse på utenrikspolitikken i en blå-blå regjering, holdninger i egne partier, konsensustradisjonen i utenrikspolitikken og institusjonell treghet i byråkratiet taler alle imot rask endring. Og endelig er argumentet her altså at endringspotensialet også i utgangspunktet er begrenset.

På overordnet filosofisk nivå kan vi fastslå ganske entydig at en liberalkonservativ utenrikspolitikk er en selvmotsigelse, motsetningsparet lar seg vanskelig syntetisere. For mer praktisk politikktutforming finner vi i dagens debatt tre konservative eller liberalkonservative alternativer (eller varianter) til dagens utenrikspolitikk.

Det klareste og intellektuelt sett mest interessante alternativet er den konservative realismen som frontes av Asle Toje, og som dukker opp hist og her også hos andre debattanter. Som filosofisk prosjekt strider den mot samtlige partiprogrammer, så vel som synspunktene til det store flertall av velgere, og den er derfor dødfødt som overordnet borgerlig rettesnor. Når vi legger til at Realpolitisk strategi godt kan komme til å minne om en modifisert nasjonal-liberal engasjementspolitikk, og at Toje selv mener at utenrikspolitikken allerede dreier i Realpolitisk retning under sittende regjering, så er det uklart hva som skal være å hente her hvis man ønsker nyorientering.

Den nykonservative troen på eget lands og egne verdiers fortreffelighet har potensielt sett stor resonans i en norsk nasjonal-liberal utenrikspolitisk tenkning, men i tråd med befolkningens størrelse har vi her til lands vært mer innstilt på misjonering enn korstog for våre verdier. Norge har deltatt i en rekke kriger de siste 15 årene, men det er liten tvil om at et flertall av velgere og politikere foretrekker å redde verden med fredelige midler og å følge en kurs som ikke er klistret helt opp til USA.

Det siste alternativet, som synes å være en form for fellesnevner (jf. Snoen 2011a), er en politikk som i god norsk tradisjon er nasjonal-liberal i sin grunnfilosofi og inkorporerer visse Realpolitiske strategier, men som endrer litt på blandingsforholdet sammenlignet med sittende regjering. Den tydeligste endringen er en nedvurdering av bistanden og en oppvurdering av menneskerettigheter og frihandel. Når vi husker at Jan Egelands (1988) grunntese for «den norske modellen» var at småstater kunne spille en stor rolle i menneskerettighetsarbeidet, er det fristende å kalle dette alternativet for Egeland-modellen 2.0.

Drømmen om en ny utenrikspolitikk koker altså inntil videre ned til en drøm om engasjementspolitikk i blådress. Etersom nordmenn flest deler en nasjonal-liberal holdning til utenrikspolitikk er det ikke gitt at det finnes så mye mer spillerom for intellektuell nytenkning; det kan rett og slett hende at den forhatte utenrikspolitiske konsensusen ikke er et resultat av mafiavirksomhet, men av grunnleggende enighet. I den grad velgere er opptatt av utenrikspolitikk, vil det dermed være en fordel for høyresiden at den utenrikspolitiske nytenkingen er begrenset til litt flikking i marginene. For ordskiftets del er det allikevel lov til å håpe at høyresiden kommer opp med en drøm som er noe mer enn en drøm om å selv få utforme den nasjonal-liberale utenrikspolitikken.

Bibliografi

- Andresen, Nils August (2011a) «Den beste utenrikspolitikk», *Minerva* 87(3): 2-3.
- Andresen, Nils August (2011b) «En FN-ledet verdensorden», *Minerva* 87(3): 29-35.
- de Carvalho, Benjamin, Halvard Leira & John Hobson (2011) «The Big Bangs of IR: The Myths that your Teachers Still Tell You about 1648 and 1919», *Millennium* 39(3): 735-738.
- Doyle, Michael W. (1986) «Liberalism and World Politics», *The American Political Science Review* 80 (4): 1151–1169.
- Egeland, Jan (1988) *Impotent Superpower – Potent Small State: Potentials and Limitations of Human Rights Objectives in the Foreign Policies of the United States and Norway*. Oslo: Norwegian University Press.
- Eriksen Søreide, Ine (2011) «Redder Norge verden?» *Minerva* 87(3): 37-41.
- Frydenlund, Knut (1982) *Lille land – hva nå?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Gilbert, Felix (1951): «The ‘New Diplomacy’ of the Eighteenth Century», *World Politics* 4(1):1-38.

- Guilhot, Nicolas (red.) (2011) *The Invention of International Relations Theory: realism, the Rockefeller Foundation and the 1954 Conference on Theory*. New York, NY: Columbia University Press.
- Ikenberry, G. John (2001) *After victory: Institutions, strategic restraint and the rebuilding of order after major wars*. Princeton: Princeton University Press.
- Jensen, Siv (2010) «Speech for the AEI World Forum 2010», <http://www.frp.no/Siv+Jensen+-+Speech+for+the+AEI+World+Forum+2010.d25-TwtHYY9.ips> (3/1-12)
- Keohane, Robert O. & Joseph S. Nye (1977) *Power and Interdependence*. Glenview: Scott, Foresman and Company.
- Kissinger, Henry (1957): *A World Restored. Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812–22*. Cambridge: Riverside Press.
- Lange, Halvard (1952): *Norsk Utenrikspolitikk siden 1945*, Oslo: Tanum.
- Leira, Halvard (2004) «'Hele vort folk er naturlige og fødte Fredsvenner' - Norsk fredstenkning fram til 1906», *Historisk Tidsskrift* 83(2): 153-180.
- Leira, Halvard (red.) (2007) *Norske selvbilder og norsk utenrikspolitikk*. Oslo: NUPI.
- Leira, Halvard (2011) *The Emergence of Foreign Policy: Knowledge, Discourse, History*. PhD-avhandling, Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Long, David & Peter Wilson (red.) (1995) *Thinkers of The Twenty Years' Crisis: Inter-War Idealism Reassessed*. Oxford: Clarendon Press.
- Lundesgaard, Erik (2011) «Utenrikspolitikk søkes», <http://www.minervanett.no/2011/11/01/utenrikspolitikk-sokes/> (2/1-12)
- Lundestad, Geir (1985) "Nasjonalisme og internasjonalisme i norsk utenrikspolitikk: Et faglig-provoserende essay". *Internasjonal politikk* 43(4): 39-54.
- Magnus, Gunnar (2009) «Dolker Bush etter åtte års lovprisning», *Aftenposten* 22/2.
- Morgenthau, Hans J. (1946) *Scientific Man vs. Power Politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Morgenthau, Hans J. (med Kenneth W. Thompson) ([1948] 1985) *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. 6th ed. New York: Alfred A. Knopf.
- Narud, Hanne Marthe, Helge Hveem & Bjørn Høyland (2010) «Gamle konflikter - nye saker? - Norske velgeres utenriks- og sikkerhetspolitiske holdninger», *Internasjonal Politikk* 68(3): 334-363.
- Norheim, Kristian (2011), «Krig og fred og sånn...», *Dagsavisen* 4/5.
- Snoen, Jan Arild (2011a) «Finnes det en borgerlig utenrikspolitikk?», *Minerva* 87(3): 9-14.
- Snoen, Jan Arild (2011b) «FN-sporet og Libya», <http://www.minervanett.no/2011/03/09/fn-sporet-og-libya/> (2/1-12)
- Snoen, Jan Arild (2011c) «Putin definerer folkeretten», <http://e24.no/kommentarer/spaltister/putin-definerer-folkeretten/20037927> (2/1-12).
- Stortingstidende 1937
- Stortingstidende 2011-12.
- Stray, Sverre (1985) «Norsk utenrikspolitikk med blick mot år 2000», *Internasjonal Politikk* 43(Temahefte I): 15–26
- Støre, Jonas Gahr (2008) *Å gjøre en forskjell*. Oslo: Cappelen Damm.
- Sørensen, Øystein (1998) «Hegemonikamp om det norske. Elitenes nasjonsbyggingsprosjekter 1770-1945», s.17-49 i Øystein Sørensen (red.) *Jakten på det norske*. Oslo: Ad Notam.
- Taylor, A.J.P. (1957) *The Trouble Makers. Dissent over Foreign Policy, 1792-1939*. London: Hamish Hamilton.
- Toje, Asle (2010) «Norsk utenrikspolitikk – en kritikk», *Nytt norsk tidsskrift* 27(1-2): 207-217.
- Toje, Asle (2011a) «Svar til Støre», *Dagens Næringsliv* 5/11.
- Toje, Asle (2011b) «Fra idealisme til realpolitikk», *Dagens Næringsliv* 28/10.

- Toje, Asle (2012a) «En verdensorden knaker i sammenføyningene», <http://www.minervanett.no/2012/02/08/en-verdensorden-knaker-i-sammenfoyningene/> (9/2-12).
- Toje, Asle (2012b) «Overtallige diplomater», *Dagens Næringsliv* 16/3.
- Waltz, Kenneth (1979) *Theory of International Politics*, Reading, MA: Addison-Wesley
- Wæver, Ole (2002) «Identity, Communities and Foreign Policy: Discourse Analysis as Foreign Policy Theory», s. 20–49 i Lene Hansen & Ole Wæver (eds): *European Integration and National Identity: The Challenge of the Nordic States*. London: Routledge.